

Spira Veronika: Miniesszék IV.

Hillary (Kim Ghattas: The Secretary című könyvéről)

Kim Ghattas

Jodi Kantor könyvét kitűnően egészíti ki Kim Ghattas munkája (*The Secretary. A Journey with Hillary Clinton from Beirut to the Heart of American Power*), amely az Obama-adminisztráció külpolitikájával foglalkozik, és Hillary Clinton külügyminiszteri működésének négy évről számol be.

Kim Ghattas (1977), a BBC fiatal washingtoni tudósítója közvetlen közletről tapasztalhatta meg az Obama-adminisztráció külpolitikáját. Tagja volt ugyanis annak a hazai és nemzetközi újságírókból álló sajtócsoporthoz, amely minden külföldi útjára elkísérte Hillary Clintont a külügyminiszter külön-géjén.

Ghattas könyvének **három** fő témája van. Az **egyik** Clinton diplomáciai tevékenységének, külföldi látogatásainak krónikája, személyiségének, munkastílusának a rajza, az Obama-adminisztráció új külpolitikájának értelmezése.

A **másik** önéletrajzi vonatkozású. Kim Ghattas ugyanis libanoni, Bejrutban született, édesanyja holland, édesapja keresztény arab. A család, mint a libanoni keresztények többsége, nyugatbarát, akik Európától és Amerikától várják országuk sorsának jobbra fordulását.

Ghattas a tizenöt évig tartó libanoni polgárháború idején született. Gyermek-, kamasz- és ifjú felnőttkora állandó bombázások, lövöldözések, merényletek közepette telt. Jól emlékszik azokra a várakozásokra, csalódásokra és értetlenségre, amely az őt körülvevő embereket eltöltötte. „*Ha az amerikaiak akarnák, már holnap vége lenne itt minden szenvedésnek*” – vélekedett az édesapja. - „*De miért nem akarják? Mi a tervük Libanonnal?*”

Azt tapasztalta, amelyet később más országokban is észlelt, hogy Amerikát az emberek mindenhatónak gondolják. Akik bíznak benne, mindennek a megoldását tőle várják, akik gyűlölik, mindenért őt okolják.

Ennek a csodavárásnak, előítéletnek, hamistudatnak a bemutatása jó kontextus a könyv **harmadik** témájának felvetéséhez Amerika szerepéről a 21. században. Mi a helye ma a globális világban az

Egyesült Államoknak? Hanyatlik-e Amerika? Megrendült-e nagyhatalmi státusza? Milyenek az erőviszonyok a mai világpolitikában, amikor Kína, az újra megerősödő Oroszország és a regionális, feltörekvő hatalmak, mint Törökország, Brazília, India, Dél-Afrika egyre nagyobb beleszólást harcolnak ki maguknak a világ dolgaiba?

A válaszok a több mint háromszáz oldalas könyvben fokozatosan bontakoznak ki, miközben bejárunk a szerzővel egy személyes, belső utat is. Egy fejlődéstörténetet arról, hogy miképp lett a Közel-Keleten felnőtt félig arab, félig holland származású lányból, aki környezete nézőpontjából látta a világot, széles látókörű nemzetközi újságíró, aki az amerikai külpolitika egyik fellegrájában, a külügyminisztériumban dolgozik, és az amerikai diplomácia vezetőjével, Hillary Clintonnal utazza be a világot.

A hidegháború megnyerését, a Szovjetunió szétesését követően az Egyesült Államok lett az egyetlen szuperhatalom. Arra a kérdésre, hogy később mi okozta Amerika helyzetének megváltozását, jól ismertek a válaszok. Az egyik az arab, illetve az iszlám országok válsága, ahol a hatalmas népességrobbanást nem követték reformok sem a gazdaságban, sem politikai-hatalmi struktúrákban. Egy szűk elit birtokolta az anyagi javakat, a feudális viszonyokat pedig diktatúrával, katonai és titkosszolgálati eszközökkel tartotta fenn.

Reformok és ésszerű társadalmi változások helyett a militáns politikai iszlám erősödött meg, és győzött először Iránban, majd sok helyütt szárnyra kapott a térségben. Az „iszlám forradalom” elutasítja a modernizációt, nyugat-ellenességet jelent, visszafordulást a felvilágosodás előtti gondolkodáshoz, a teokrácia uralmához. Az olaj-milliárdok tették lehetővé, hogy az uralkodó elit elhárítsa a modernizációt, a demokratizációt kihívását, konzerválja a hatalmukat, és a hatalomból kirekesztett tömegeket az euro-atlanti demokráciák ellen fordítsák.

Amerika világpolitikai helyzetét megrendítette a terrorizmus elleni harc, amely sok pénzt emésztett fel. De hosszabb ideje tartó, és nagyobb hatású az a gazdasági folyamat, amellyel az ázsiai térség gazdasági fejlődése járt. A munkaerő igényes iparágak áttelepülése Európából és az Egyesült Államokból sok munkahely megszűnésével járt, és a gazdaság teljes átstrukturálását követelte meg. Ezt tetézte még a kétezres évek végén kitört pénzügyi, gazdasági világválság.

Mіндеzen okok miatt Amerika hatalmas deficitet halmozott fel. Csak az iraki háború percenként 3 ezer dollárt szívott ki az amerikai gazdaságból. Afganisztánnal együtt már 1 billió dollárba (tíz a tizenkettediken) kerültek a fegyveres beavatkozások. És eközben a republikánusok még a gazdagok adóit is csökkentették.

9/11 után a terrorizmus megfékezésére tett erőfeszítések elkerülhetetlenek voltak. Az már vitatható, hogy a fegyveres beavatkozások helyéről, számáról és mértékéről helyes döntések születtek-e, és voltak-e megalapozott, végrehajtható tervek ezeknek az országoknak a konszolidálására.

A terrorizmus elleni háború nem csupán gazdasági veszteségekkel járt, hanem jelentősen megtépázta Amerika tekintélyét is, sőt gyűlöltté tette az intervencionalizmus politikáját a világszerte. Eközben Kína gazdasága jelentősen megerősödött, Oroszország konszolidálódott, és hatalmas természeti kincsei révén a világpiac fontos tényezője maradt.

Obama ebben az Egyesült Államok számára nehéz helyzetben hirdetett új külpolitikát. A beavatkozás, a konfrontáció helyett a *smart power*, az okos, szofisztikált, sokeszközű politika alkalmazását, amelyben a diplomáciai, a jogi, a kulturális, a politikai, a gazdasági és a katonai eszközök ésszerű kombinációja érvényesül. A szkeptikusok ezt a csendőr és a szociális munkás találkozásának nevezik „a boncasztalon”, azonban a koncepció ennél azért szofisztikáltabb. Az együttműködésre, a konszenzuskeresésre helyezi a hangsúlyt.

A nemzetközi politika 1945 után kialakult struktúrái többnyire már korszerűtlenek (ENSZ, NATO), de alakultak és alakulnak újabbak, térségiek, tematikusak. A cél egy sokpólusú világ kialakítása. Ennek érdekében az Obama-Clinton adminisztráció is számos együttműködést hozott létre. A hálózatok közötti közvetítés, a kapcsolatteremtés, a folyamatos kapcsolattartás is a *smart power* fontos eszköze. Ezek segíthetnek elkerülni, hogy egy erősen polarizált világ alakuljon ki újra.

Az új külpolitika átültetése a gyakorlatba jelentős részben Hillary Clintonra várt, és ebben kiváló szakértői stáb segítette. Jó döntés volt őt felkérni erre a feladatra, hiszen ő olyan világszerte elismert és kedvelt alakja az amerikai közéletnek, akit sok helyen akkora ovációval fogadtak, mint egy rock sztárt. Meg tudta jeleníteni Amerika új arcát, amely barátságos, együttműködő, tiszteletreméltó és határozott.

Hillary Clinton ugyanakkor sokkal több volt, mint közkedvelt celebritás. First Lady-ként a világ szinte minden politikusát személyesen ismerte, volt tapasztalata a formális és informális nemzetközi kommunikációban. Mint a Yale-en végzett jogász és gyakorlott politikus (nyolc évig volt az Egyesült Államok szenátusának tagja), számos olyan kompetenciával rendelkezett, amelyek jól kamatoztathatók a nemzetközi diplomáciában.

Clinton nagy ambícióval fogott hozzá Amerika presztízsének helyreállításához és az új külpolitika gyakorlati megvalósításához. Sikeréhez, Ghattas szerint, a jó kapcsolatteremtő képessége, természetessége, és az az adottsága is hozzájárult, hogy mindenkivel képes megteremteni az őszinteség és a közvetlenség légkörét. Sokféle regiszteren, kontrolláltan, pontosan, az alkalomhoz illően képes kommunikálni, ha szükséges, napi tíz-tizenöt órán át is, akár négy-öt különböző helyszínen, más és más résztvevőkkel, a királyoktól az egyetemistákig, szakpolitikusoktól az utca emberéig. Ilyennek látta őt Ghattas, aki több mint százezer kilométert utazott a külügyminiszterrel a világ számos országába, és maga is több mint egy tucat interjút készített vele.

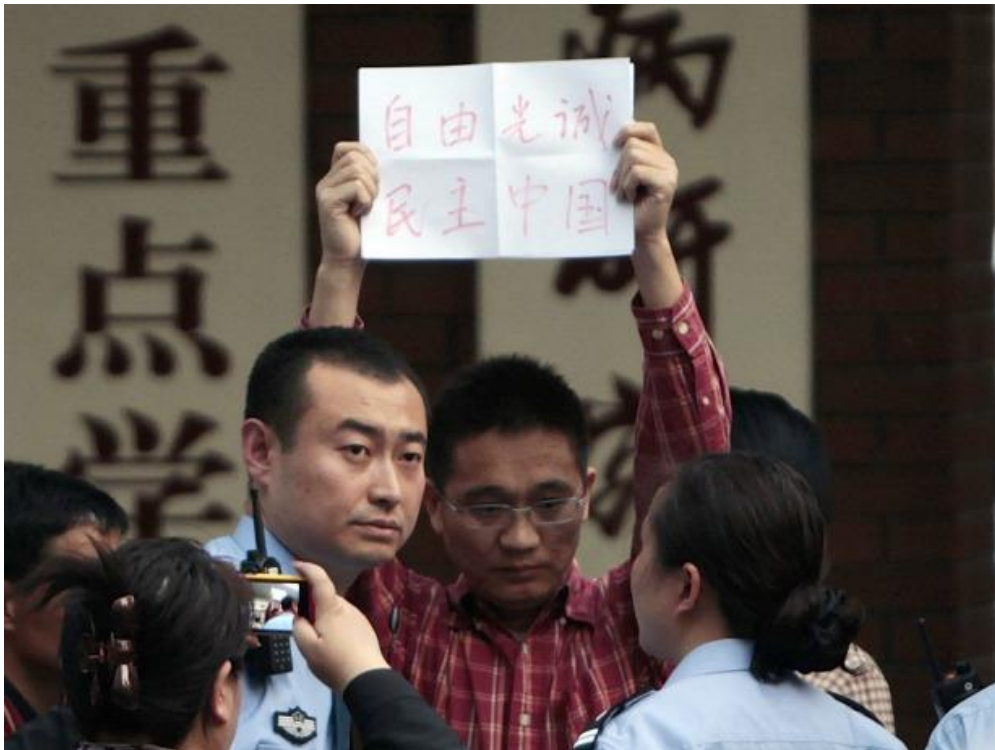
Clinton a *smart power* eszközszerét kreatívan alkalmazta. Kínával együttműködve, és Kína ellenében is jól politizált. Első útja beiktatása után Ázsiába vezetett. Először a barátot, Japánt látogatta meg, és csak utána az ázsiai óriást, Kínát. A látogatás légkörét egy látszólagos elszólással alapozta meg. Azt nyilatkozta, hogy most a pénzügyi válság leküzdése az első, és csak utána vetjük fel az emberi jogok helyzetét. Ezzel nagy felhördülést keltett otthon és külföldön egyaránt. De Kínával, mint a legnagyobb hitelezővel a zavartalan gazdasági és pénzügyi tárgyalások 2009 elején mindennél fontosabbak voltak az USA számára.

Ez azonban nem jelentette azt, hogy ne lett volna szofisztikált Clinton Kína-politikája. Belépve az ASEAN regionális szervezetébe, jó háttér diplomáciával sikerült megakadályoznia, hogy Kína kiterjessze felségvizeit a Dél-Kínai tengeren. Tervük az volt, hogy amíg Amerika el van foglalva a válsággal, a kis országokat egyenként sarokba szorítva, kétoldalú egyezményekkel érjenek célra.

Clinton azonban az ASEAN ülése előtt megegyezett Malajziával, Vietnammal, Kambodzsával és a többi érintett országgal, hogy beterjesztenek és elfogadják egy közös állásfoglalást a Dél-Kínai-tenger státuszának megváltoztathatatlanságáról az ENSZ tengerjogi egyezménye, a nemzetközi jog és a korábbi ASEAN határozatok alapján. Kínát meglepte a javaslat, nem szivárogtak ki hírek az előkészületekről, így magára maradt. Tizennégy szomszédja közül egy sem állt mellé. És Amerikát sem sikerült kiszorítania a Csendes-óceáni térségből. A fontos nemzetközi hajózási útvonalak továbbra is biztonságosan hajózhatók maradtak.

A csendes diplomácia azonban Kínával is bevált, különösen kényes és kínos kérdések megoldásában. Amikor Csen Kuang-Cseng, a vak emberjogi aktivista megszökött a házi őrizetből, és menedéket kért az amerikai követségen, Clintonnak sikerült elérnie, hogy Cseng elutazhasson a családjával együtt Amerikába. Ehhez azonban lehetővé kellett tennie, hogy a kínaiakat csendben és presztízsveszteség nélkül kijöhessenek a számukra kínos helyzetből.

Tanulságos, hogy mi volt a kínaiak számára a presztízsveszteség elkerülése: a kínai államhatalom korlátlan rendelkezési jogának visszaállítása állampolgára fölött. Ehhez Csennek és a családjának el kellett hagyniuk a követséget. A második legfontosabb annak a nyilvánvalóvá tétele, hogy akkor szegik meg a szavukat, amikor csak nekik tetszik. Így is történt. Ígéretük ellenére a családot visszazsuppolták a falujukba, Cseng pedig lefoglalták. Miután a kínai államhatalom teljes jóvátételt kapott, következhetett a „nagylelkűség”, az ígéret megtartása. Két hét múlva Csen tanulói engedéllyel elhagyhatta az országot a családjával együtt.

A *smart power* jól működött, Clinton elérte, amit akart. Nem élezte, hanem megoldotta a helyzetet. De esetről esetre kellett eldöntenie, hogy mikor hasznosabb a kemény politika, még ha nem jár is közvetlen sikerrel, de az értékek határozott és nyilvános védelmét szolgálja, és mikor értékeesebb a

kompromisszum, amely a nyilvános konfrontáció elkerülésével jár, de kézzel fogható eredményre vezet.

Clinton a nyílt konfrontációt is vállalta a kínaiakkal, amikor harcba szállt az internet, a közösségi háló szabadságáért. Élesen fogalmazott: aki blokkolja a hozzáférést a közösségi hálózathoz, az új vasfüggöny mögé kényszeríti állampolgárait. A szabad világ a leghatározottabban elítéli új vasfüggönyök létesítését.

A közösségi háló szabadságáért folytatott küzdelem is az új külpolitika része volt, amelynek fontos célkitűzése a civil társadalom erősítése. Az önszerveződés, a független tájékozódás növeli az egyes társadalmak szabadságfokát, a demokrácia esélyeit a zárt társadalmakban, csökkenti a függést a hatalom indoktrinációjától. A külügyminisztérium az új politika jegyében nagy hangsúlyt fektetett a folyamatos kapcsolattartásra a közösségi oldalakon, a világhálón, a facebookon, a twitteren. Százötven teljes állású alkalmazott foglalkozott ezzel nap mint nap a minisztérium alkalmazásában.

Clinton az utazásai során nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy személyes, közvetlen és folyamatos kapcsolatban legyen a meglátogatott országok lakóival, ne csupán a politikusokkal. Mindig tartott külön sajtótájékoztatót a helyi újságírók számára, részt vett nyílt fórumokon, ellátogatott különböző intézményekbe, egyetemekre. Jó előre tájékozódott a legnépszerűbb helyi tévé-műsorokról, és igyekezett ezekben megjelenni, de szerette a spontán találkozásokat is. 2010-ben Sanghajban a világkiállítás amerikai pavilonjában hosszan beszélgetett és fényképezkedett az odalátogatókkal. De bárhol találkozott is civilekkel, mindig szólt az emberi jogokról, kiállt a nők és a gyermekek jogaiért, küzdött a rasszizmus és minden hátrányos megkülönböztetés ellen. A szabadság, a demokrácia, a civil társadalom autonómiája és önszerveződése felé az út az emberi jogok iránti igény megélésén keresztül vezet.

A helyi lakosokkal, újságírókkal rendezett találkozókön nyílt, közvetlen, gyakran éles és diplomatáktól, politikusoktól szokatlan direkt és őszinte válaszokat adott.

Egy pakisztáni újságíró megkérdezte:

- Az amerikaiak a segély mellé miért fogalmazznak meg elvárásokat?

Hillary azonnal visszavágott:

- Ha nem tetszenek a feltételek, nem kellene elfogadni a pénzt.

- Hogyhogy? Utasítsuk el a pénzt? Arra szüksége van az országnak. Nagy a szegénység.

- Akkor adót kellene fizetniük a gazdagoknak, nem arra várni, hogy Amerika tartsa el a pakisztáni szegényeket.

Clinton tudatosan törekedett arra, hogy zárt társadalmakban az emberek szembesüljenek más nézőpontokkal is, kilássonak a hazai diskurzus megszokott sztereotípiái köréből, találkozzanak nem köntörfalazó, hitelesen kommunikáló politikusokkal is.

- Amerika miért nem támogatja, hogy Kasmír Pakisztáné legyen? Miért áll mindig India oldalára?

Minden ország a maga szűk érdekeit szeretné érvényesíttetni Amerikával, főleg azokat, amelyek neki magának, saját erejéből nem sikerül. Néha pedig az irigység is megszólal:

- *Üzbegisztán miért kap olyan sok pénzt az egyetlen légi támaszpontért, amikor Pakisztán arányaiban kevesebbet kap?*

Clinton őszinteségének is van határa. Nem válaszolta azt, hogy ha Pakisztán megbízható lenne, nem volna szükség az üzbegisztáni légi támaszpontra Afganisztán biztonságos eléréséhez.

A nyitott és multilaterális külpolitika része volt a kapcsolat olyan országokkal is, ahol még soha nem járt amerikai elnök, mint például Togo. Hitt a személyes találkozások szerepében a jó kapcsolatok megteremtéséhez. Ez az elzárkózó diktatúrák esetében is így volt. A nyitás első apró jelét is megragadta a kommunikációra. Így történt Burmával is, ahová Clinton azzal a feltétellel látogatott el, hogy a hosszú évtizedekig házi őrizetben tartott Nobel béke-díjas Aung San Suu Kyit is meglátogatja.

Fontos törekvése a *smart power* koncepciójának a közepes, feltörekvő hatalmak bevonása a döntéshozatalba. Ez néha groteszk helyzetekhez vezethet ugyan az érintettek tapasztalatlansága, globális horizontjuk fogyatékosága, a saját hatalmi és gazdasági érdekeik előtérbe helyezése, a megalapozatlan és eltúlzott önértékelésük miatt, és azért is, mert nincs kellő tapasztalatuk abban, hogy minden döntéshozatal előtt a jelen nem lévő, de érintett felekkel egyeztetni kell.

Ilyen groteszk szituáció kerekedett 2010 tavaszán, amikor a kis híján kútba estek az Irán elleni szankciók. Miután 2009 őszén Franciaország, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok hitelt érdemlő bizonyítékokkal szolgált, hogy Irán Kum közelében egy hegy mélyébe rejtett atomerőművet működtet, és uránt dúsít, újabb szankciók vártak rá. Meg is kezdődtek a tárgyalások Genfben. Az oroszok, a kínaiak és az amerikaiak egyetértettek abban, mit kell Iránnak teljesítenie, és abban is, hogy ezek megtagadása esetén milyen szankciókkal kell szembenéznie. Ekkor ajánlotta fel Brazília és Törökország, hogy tárgyal Iránnal, hátha elkerülhetők a szankciók.

Ghattas leírja az ambiciózus, jól képzett török külügyminisztert, aki majdnem tökéletes angolsággal állandóan előadásokat tart Washington-szerte a legkülönbözőbb politikai, politológiai,

politikatudományi kérdésekről. Mert, mint Ghattas megjegyzi, az USA az egyetlen állam a világon, ahol a tudomány közvetlen hatást gyakorol a politikára. Ugyanis a szakértők folyamatosan különféle koncepciókat dolgoznak ki, amelyeket nyilvános előadásokon és az egyetemeken megvitatnak. A szakértők később politikai tanácsadók lesznek, így egy-egy koncepció megszületésétől a gyakorlatig nem is olyan hosszú az út.

A török külügyminiszter koncepciója az volt, hogy Amerikával ellentétben, nekik, törököknek még az oszmán időkből sok tapasztalatuk van a Közel- és Közép-Kelet országairól, többen ma is a szomszédaik, sőt a kultúrájuk gyökerei is hasonlóak. Erre hivatkozva és arra, hogy Brazília nagyon szoros kereskedelmi kapcsolatot ápol Iránnal, ajánlották fel, hogy közvetítenek a felek között. Úgy gondolták, ők majd olyan megállapodást tudnak kötni Iránnal, amelyre a Nyugat nem lenne képes. Az is motiválta őket, hogy a szankciók bevezetése mind Törökországnak, mind Brazíliának hátrányos lenne, mert visszavetné dinamikus növekedésüket.

A törökök és a brazilok végül, anélkül, hogy bárkivel előzetesen konzultáltak volna a végleges szövegről, olyan megállapodást írtak alá, amely Iránt nem gátolta volna eddigi illegális tevékenységében, sőt még időt is nyert volna további urándúsításra, és még a szankciókat is elkerülte volna.

A nagy győzelemnek gondolt eseményt sajtótájékoztató zárta. A fényképen Ahmadinezsad két oldalán mosolyognak a feltörekvő hatalmak vezetői. A győzelem azonban Iráné lett volna, hiszen nemcsak felhatalmazást kapott volna eddigi illegális tevékenységére, de még a szankciókat is megúszhatta volna. Sőt még az USA egy szövetségesét, a NATO-tag Törökországot is a maga térfelére sikerült vonnia. Erdogan ugyan kissé kényszeredetten tekint ki a képből, de azért az iráni elnök kezét magasba emelve mosolyog.

Isztambulban a török miniszterelnök győzelmi sajtótájékoztatót tartott: Íme, Törökországnak milyen fontos szerepe van a globális világban. Közvetít a muszlimok és a Nyugat között. Dagadhat a nemzeti önérzettől a török kebel.

Megismerve az „egyezmény” szövegét, Kína, Oroszország és az USA azonnal összezárt. Amerika már másnap benyújtotta a Biztonsági Tanácsnak a határozati javaslatot a szankciókról, amelyet néhány nap múlva el is fogadtak. Csak Törökország és Brazília szavazott ellene, Libanon pedig tartózkodott.

Eddig tartott a feltörekvő hatalmak pünkösdi királysága a muzulmán világ és a Nyugat közötti közvetítésben.

A felzárkózó országok bevonása a diplomáciába jó törekvés, de nem lehet bedobni a gyeplőt a lovak közé. Csak jó stratégiával, a tárgyalások szoros és folyamatos követése mellett végezhetnek hasznos és eredményes munkát.

Kim Ghattas könyve sikerek, kudarcok, kemény küzdelmek krónikája. Hatalmas munka és kármentés volt többek között a *WikiLeaks botrány* lecsitítása. Ennek nagy része Clintonra hárult. Hetekig, hónapokig telefonon és személyesen ő kért az ország és a maga nevében bocsánatot akkor is, ha a dokumentumok egy korábbi adminisztráció idején keletkeztek. Amerikának nagy presztízvesztést okozott, hogy nem volt képes megóvni a titkait. Szerencsére igazán érzékeny adatok nem szivárogtak ki. Amikor pedig már lecsengett a sértődés, a bocsánatkérés, sokan lehiggadva megállapították, hogy a levelek arról tanúskodnak, Amerika alapvetően őszinte, mert legtöbbször igen kicsinek bizonyult a különbség a nyilvános és a titkos vélemény között. Ami pedig a hatalmát, a befolyását illeti, javára írható, hogy tisztségviselői az egész világot lefedő, a kis részletekre is figyelő háttérmunkával segítik a döntéshozókat.

A kiszivárogtatók felelőtlensége pedig nem is annyira az amerikai külpolitikát károsította, hanem azokat az ellenzékieket, másként gondolkodókat, akik diktatúrákban élnek, és a megtorlás veszélye fenyegeti őket, sőt életveszélybe kerülhetnek.

A kiszivárogtatások váratlan tanulsága volt, hogy a diktatúrák egyes vezető tisztségviselői mennyire mást mondanak négy szemközt egy amerikai diplomatának, mint amit a népükkel el akarnak hitetni. Mi motiválja őket? Okosnak akarnak látszani? Vagy egy lehetséges változás esetére gyűjtik a maguk számára a bizalmat? Vagy ez is egy fajta diplomácia, amellyel nyitva akarnak hagyni egy kaput a későbbi közeledés számára, ha a jelenlegi szövetségesükkel már torkig vannak? Mint ahogy Burma torkig van Kínával.

Kim Ghattas könyvének fontos része az amerikai diplomácia, a külügy működésének bemutatása az *arab tavasz* idején. Négy fokozatot követhetünk nyomon. *Tunézia* átalakulása szinte észrevétlenül történt meg. Miután egy fiatal utcai árus megelégedve az állandó zaklatást és megaláztatást a hatóságok részéről, felgyújtotta magát, kitért a népharag, és minden külső segítség nélkül egy hónap alatt elzavarták a zsarnokot, Ben Alit, aki vitte, ami mozdítható, és családjával Szaúd-Arábiába menekült.

Egyiptomban az ellenzék erős nyomást gyakorolt Mubarakra, hogy távozzon, de ő abban az illúzióban élt, hogy a rendszere stabil, és hamarosan átadhatja a hatalmat a fiának. Amerika minden

erőfeszítése, hogy vezessen be reformokat vagy távozzon, hiábavalónak bizonyult. Végül Amerikának a hadsereget kellett lefizetnie, hogy ne lőjék halomra a tüntetőket. Ezért nem lett véres az egyiptomi forradalom.

És amire Ghattas könyve már nem tér ki, mi történik a választások után? Ahol nincsenek a demokráciának hagyományai, bármi megtörténhet, ahogy az egyiptomi példa is mutatja. A demokráciát akaró világi, liberális ifjúságot az évtizedek óta külföldi pénzeket is bőségesen begyűjtő, föld alatt szervezkedő muzulmán testvériség egy pillanat alatt lesöpörte a politikai palettáról. Funkcionáriusai a választások után azonnal úgy kezdtek viselkedni, mint a megbuktatott diktátor. Magukhoz vontak minden hatalmat, egyedül alkotmányoztak, olyan törvényeket hoztak, amelyek kirekesztették a társadalom világi felét a szabadságjogokból. Eszük ágában sem volt plurális demokráciára törekedni, a súlyok és ellensúlyok rendszerét kiépíteni. Azonban hamarosan őket is elsöpörte a népharag, és ismét a katonaságon múlt, hogy nem lett vérfürdő.

Most, a forradalom és a szabad választások után ugyanott vannak az egyiptomiak, mintha nem lett volna más, csak lázongás és katonai puccs. Stabilitás van, a hadsereg önmérsékletet tanúsít. Demokrácia nincs, és kétséges, hogy lehetséges-e egyáltalán.

Az amerikaiak nem értik, hogy ami nekik természetes, annak máshol nincs kultúrája, nincsenek hagyományai. Márpedig ha egy társadalomnak semmi tapasztalata nincs a demokráciáról, minden elitje arra fog törekedni, hogy ő egyedül birtokolja a teljes hatalmat. Ha akadna olyan párt, amelyik nem így tesz, védtelenné válna a demokráciát nem tisztelő féllel szemben, amelyik addig dúlná fel a közrendet, venné semmibe a parlamentáris demokrácia szabályait, amíg káoszba nem taszítaná az országot, hogy azután ő csináljon rendet és birtokolja a kizárólagos hatalmat.

A demokráciához a politikai szereplők konszenzusa kellene, törvényi biztosítékok, és minden fél elszánt akarata. Enélkül nincs demokrácia. És bármikor akadhat olyan szereplő, aki átírja a konszenzussal megalkotott szabályokat, és máris semmivé válik a demokrácia és a jogállam.

A harmadik változat *Líbia* volt. Kadhafi halomra ölette a civil lakosságot, letarolt városokat, lakónegyedeket. Valahogy meg kellett állítani a mészárlást. Amerikának Líbia esetében szerencséje volt. A kínaiak és az oroszok nem szándékoztak vétót emelni egy ENSZ-határozat ellen, amely felhatalmazza a nemzetközösséget a beavatkozásra. Az európaiak Sárközyvel és az angolokkal az élen készen álltak egy közös fellépésre. A koalíció jól működött. Amerika biztosította, hogy effektív legyen a közös hadművelet, ne olyan, mint az európaiak bénázása a balkáni háború idején. Ugyanakkor biztosítani tudta a maga számára, hogy rövid időn belül háttérbe húzódhasson. Átadta az irányítást a NATO-nak. Így is hét hónapig tartott, amíg le lehetett zárni az akciót. Kadhafi rezsimje megbukott, de Líbiában sem beszélhetünk egy stabil demokrácia megvalósulásáról, hiszen rivális milíciák állandó fegyveres összetűzései, hatalmi harcai teszik lehetetlenné a helyzet normalizálását.

A dolgok színe és visszája is jól leolvasható a líbiai beavatkozás körüli vitákból. Amíg Amerika azért küzdött, hogy összehozza a koalíciót, bevonja az arab ligát, elérje, hogy a szaúdiak is küldjenek harci gépeket, az a vád érte a kormányt, hogy késlekedik, határozatlan. Hagyja, hogy egy örült diktátor elpusztítsa az országot, kiirtsa a népét, hogy lábbal tiporja az emberi jogokat.

Amikor pedig összeállt a koalíció, és a döntés is megszületett a beavatkozásról, azt vetették a kormány szemére, hogy felelőtlen. Talán nem elég egy időben két háború? Egy harmadikat is el kell indítani? Mi lesz ennek a vége?

A *smart power* pedig éppen azt jelenti, hogy nemzetközi téren is éppen olyan harcokat kell megvívni, mint a belpolitikában. Egyeztetni kell, vitatkozni, meggyőzni a partnereket, támogatókat felsorakoztatni, ami időigényes munka. Nem western, ahol fogom a coltot és lövök.

A negyedik eset, *Szíria*, azonban megoldhatatlanná gubancolódott, vagy már a kezdete előtt is az volt. Az oroszok és a kínaiak azonnal jelezték, hogy megvétóznak minden beavatkozást, így semmi esélye nem volt egy ENSZ-felhatalmazásnak. Hillary azért próbálkozott, hogy támogatókat szerezzen. Tunéziában rendeztek egy konferenciát, amelyre sikerült a muzulmán világból legalább a szunnita arabokat meghívni. De ahogy a szaúdi uralkodó mondta, ez egy kígyófészek, itt nem szabad beavatkozni. És valóban nem is sikerült, hiszen a Párizsban élő emigránsok a muzulmán testvériséggel voltak kapcsolatban, akik harminc éve ki vannak tiltva Szíriából. A felkelők sem bíznak bennük. Az elképzelés, hogy legalább készüljön egy forgatókönyv-tervezet a helyzet békés megoldására, is kútba esett. Az arab vezetők ugyanis úgy nyilatkoztak a sajtónak, hogy más lehetőséget nem látnak, mint a lázadók felfegyverzését. Ezzel a békés megoldás szándékát azonnal hiteltelennítették. Másrészt nyilvánvaló volt, hogy ha a mérsékeltek nem kapnak fegyver, hátrányba kerülnek a szélsőségesekkel szemben, akikhez már most özönlik a fegyver, sőt már az al-Kaida is beszivárgott az országba.

A hírek twitteren, skype-on, interneten, telefonon érkeztek. De ez csak a tehetetlenség érzését és az elborzadást erősítette.

A könyv már nem beszél az 2013-as fejleményekről, de tudjuk, hogy a helyzet azóta még súlyosabb lett. A kínaiakat és az oroszokat csak a vegyi fegyverek bevetése kényszerítette egy ENSZ-vizsgálat elfogadására, hiszen a tömegpusztító fegyverek használata nem tűrhető. Obama ebben a kérdésben határozott volt. És Genfben megegyezés is született azok elszállításáról, bár kérdéses, hogy ez egyáltalán megvalósul-e. Eközben a szíriai ellenzék körében túlsúlyba kerültek a radikálisok, akik éppúgy gyilkolják a civileket, mint Asszad emberei. Mindenki óvatos, mert mindenki joggal fél a konfliktus eskalálódásától. Izrael a szomszédban. Ezen a határon 1973 óta csönd van. Irán a szomszédban – ők Asszad-pártiak. Törökország határai már mozgalmasabbak, és sok a menekült is. Megoldás nem körvonalazódik. Most Szíria olyan, mint Libanon volt korábban. *A nemzetközi és a térségi hatalmak szkanderezésének véres terepe.*

Kim Ghattas könyve egy idézet jegyében zárul, amely Michael Mandelbaumnak, a Johns Hopkins egyetem professzorának, a neves külügyi szakértőnek a könyvéből való: „*Egy dolog van, ami rosszabb, mint egy erős Amerika, a világ meg fogja tanulni, egy túl gyenge Amerika.*”

Ghattas úgy látja, hogy ezt már most sokan így gondolják. Európában járva már nyomát sem találta a korábban annyira divatos Amerika-ellenességnek. Francia barátnője csak legyint a Beauvoir-féle lekezelésre, elutasításra. Ma úgy látja, hogy az csak féltékenység volt. A 2. világháború után Franciaország eljelentéktelenedett, és ezt nem volt könnyű megemészteni.

- *Amerika válságban van?*- csodálkozik egy olasz ismerős. - *Mi vagyunk válságban. Nélkülük a világtérképről is eltűnnénk.*

Bejrutban járva arról faggatják:

- *Mit tervez Amerika Libanonnal?*

- *Libanonról évek óta egy hangot sem hallok. Szerintem nincsenek terveik.*

- *Ó - mondja rémülten egy barátja -, akkor mi lesz velünk? Ki fog rólunk dönteni, ha nem ők?*

Obama a 2012-es évértékelő beszédében az Egyesült Államok helyzetéről már úgy nyilatkozott, hogy *Amerika visszatért*. Stílust és arculatot váltott, értékeiben megerősödött, és politikájában érvényesíti is az értékeit, elfogadottsága pedig világszerte megnőtt. Tegyük hozzá, hogy ez Ázsiában igaz is, ahol a kínaiak térnyerését csak Amerikával szövetségben tudják korlátozni a térség országai.

Az olvasó pedig kedve és tapasztalatai szerint értelmezheti a tényeket, válaszolhat a feltett kérdésekre Amerika jelenéről és jövőjéről.

Én pedig, mint afféle jó öreg euro-atlantista, hadd érthessek egyet Mandelbaum professzorról. *„Egy dolog van, ami rosszabb, mint egy erős Amerika, a világ meg fogja tanulni, egy túl gyenge Amerika.”*